

HIV Pozitif Hastaların Tanı Sonrası Riskli Tutum ve Davranışları

Risky Attitudes and Behaviors of HIV-Positive People After Diagnosis

Özgün Araştırma
Research Article

Hazal Albayrak Uçak[®], Sabri Atalay[®], Gürsel Ersan[®], Ufuk Sönmez[®]

Öz

Amaç: Ülkemizde HIV/AIDS vakaları hızlı bir artış göstermektedir. Birçok bulaş yolu olmakla beraber korunmasız cinsel ilişki, HIV prevalansındaki artışın temel sebebidir. Literatürde antiretroviral tedavi ile viral baskılanma sağlanmış kişilerden partnerlerine HIV geçişi olmadığına dair veriler olsa da, cinsel davranış paterninin değerlendirilmesi kaynak kontrolü açasından önemlidir. Bu çalışmada takip ve tedavi altındaki HIV ile enfekte kişilerde, tanı sonrası cinsel davranışlardaki değişimi, güvenli cinsellik hakkındaki bilgi düzeyi, HIV durumu hakkında cinsel partneri bilgilendirme konusundaki tutum ve davranışlarını değerlendirmek amaçlanmıştır.

Yöntem: On beş soruluk bir anket formu, hastanemiz HIV polikliniğinde takipli ve çalışmaya gönüllü katılan kişiler tarafından doldurulmuş, veriler SPSS istatistik paket programı ile değerlendirilmiştir.

Bulgular: Çalışmaya alınan elli katılımcının yaş ortalaması 38'dir. Çoğunluğu erkek, %40'ı eşcinsel olduğunu ifade etmiş ve yine %40'nın medeni durumu evlidir. Katılımcıların yüzde yetmiş gibi yüksek bir oranı, HIV tanısı aldıktan sonra riskli cinsel davranış sıklığının azaldığını belirtmiştir. Ancak çalışmamızın belki de en çarpıcı bulgusu, katılımcıların yaklaşık üçte birinin cinsel eşine HIV durumu hakkında hiçbir zaman bilgi vermediğini ve %44'ünün ise cinsel ilişki esnasında kondom kullanmadığını belirtmesidir. Katılımcıların yarısından çoğu güvenli cinsel ilişki ve cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar hakkında bilgiler almak istediklerini belirtmiştir. Bu bilgileri de hekimlerden almak istediklerini belirtmişlerdir. Bu grupta öğrenim düzeyi genellikle ilk ve orta okuldur.

Sonuç: Sonuç olarak, HIV pozitif hastalarda tanı sonrasında riskli cinsel davranışlarda azalma mevcuttur. Ancak kondom kullanmama gibi riskli davranışlar hala devam etmektedir. Bu nedenle düzenli antiretroviral tedavi ile viral yüklerinin negatif olmasını sağlamak ve güvenli cinsel davranışlar konusunda teşvik etmek gereklidir.

Anahtar kelimeler: Edinsel immün yetmezlik, AIDS, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar

ABSTRACT

Objective: HIV/AIDS cases are increasing rapidly in our country. Although there are many transmission routes, unprotected sexual intercourse is the main reason for the increase in HIV prevalence. Despite newly data in the literature that show there is no HIV transmission from partners who have been given viral suppression by antiretroviral therapy, evaluation of sexual behavior pattern is still important for resource control. The aim of this study was to evaluate the changes in sexual behavior after diagnosis, the level of knowledge about safe sexuality, and the attitudes and behaviors of informing the sexual partner about HIV status in HIV-infected individuals under follow-up and treatment.

Methods: A questionnaire consisting of fifteen questions was filled out by the volunteers who were followed up in the HIV outpatient clinic of our hospital and the data were evaluated with SPSS statistical package program.

Results: The mean age of the fifty participants was 38 years. Most of them are men, 40% stated that they are gay and 40% of them are married. Seventy percent of the respondents stated that the frequency of risky sexual behavior decreased after being diagnosed with HIV. However, perhaps the most striking finding of our study is that approximately one third of the participants never informed their sexual partner about their HIV status and 44% said they did not use condoms during sexual intercourse. More than half of the participants stated that they would like to receive information about safe sex and sexually transmitted infections. They also stated that they wanted to get this information from physicians.

Conclusion: As a result, there is a decrease in risky sexual behaviors after diagnosis in HIV positive patients. However, risky behaviors such as not using condoms still continue. Therefore, it is necessary to ensure that viral loads are negative with regular antiretroviral therapy and to promote safe sexual behavior.

Keywords: Human Immunodeficiency virus, Acquired Immune Deficiency Syndrome, STDs, unprotected Sex

Received/Geliş: 06.01.2020
Accepted/Kabul: 23.03.2020
Published Online: 18.08.2021

Hazal Albayrak Uçak
Ankara Şehir Hastanesi,
Enfeksiyon Hastalıkları ve
Klinik Mikrobioloji Kliniği,
Ankara - Türkiye

✉ hzlabayrak@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8001-0799

S. Atalay 0000-0001-9076-428X
G. Ersan 0000-0002-1859-7066
Tepecik Eğitim ve Araştırma
Hastanesi, Enfeksiyon Hastalıkları
ve Klinik Mikrobioloji Kliniği,
İzmir, Türkiye

U. Sönmez 0000-0001-8578-4892
Bozyaka Eğitim ve Araştırma
Hastanesi, Enfeksiyon Hastalıkları
ve Klinik Mikrobioloji Kliniği,
İzmir, Türkiye

Cite as: Albayrak Uçak H, Atalay S, Ersan G, Sönmez U. HIV pozitif hastaların tanı sonrası riskli tutum ve davranışları. Tepecik Eğit. ve Araşt. Hast. Dergisi. 2021;31(2):142-7.

© Telif hakkı T.C. Sağlık Bakanlığı İzmir Tepecik Eğit. ve Araşt. Hastanesi. Logos Tıp Yayıncılık tarafından yayınlanmaktadır. Bu dergide yayınlanan bütün makaleler Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

© Copyright Association of Publication of the T.C. Ministry of Health İzmir Tepecik Education and Research Hospital. This journal published by Logos Medical Publishing.

Licensed by Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY)

GİRİŞ

Antiretroviral tedavi (ART) HIV enfeksiyonunu ölümcül bir hastalıktan kronik, yönetilebilir bir hastalık durumuna dönüştürmüştür. Bu sayede HIV ile yaşayan insanların yaşam kalitesi ve sağ kalımı büyük ölçüde artmış ve HIV'in cinsel eşe bulaş sıklığı azalmıştır. Çeşitli çalışmalarda düzenli ART alan ve viral baskılanma elde edilmiş olan hem heteroseksüel, hem de homoseksüel kişilerde korunmasız cinsel ilişki ile seronegatif partnere HIV geçişi olmadığı tespit edilmiştir⁽¹⁻³⁾. Bu durum korunmasız cinsel ilişki ile HIV pozitif kişiler için diğer cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar (CYBE) açısından risk oluşturmaktadır. Ayrıca viral baskılanma olmadığı koşullarda HIV bulaşı için de kaynak oluşturma potansiyelleri mevcuttur. Bu konuda farklı bildirimler vardır. Uganda'da yapılmış olan bir çalışmada ART alan kişilerde, güvenli cinsellik konusunda danışmanlık vermekle riskli cinsel davranışların %70 oranında azaldığı tespit edilmiştir⁽⁴⁾. Buna karşın Scheer ve ark.⁽⁵⁾'nin ABD'de yaptıkları çalışmada, ART alan HIV pozitif kişilerde daha sık CYBE saptanmıştır. Bu durumun güvenli olmayan cinsel ilişkide bulunmalarına bağlanmış, risk azaltıcı danışmanlık ve tarama yapılması önerilmiştir. Diğer bir çalışmada da HIV pozitif eşcinsel erkeklerin ART sayesinde HIV geçişi endişelerinin azalmış olması ve güvenli cinsellik konusundaki bıkınlık nedeniyle daha fazla riskli davranışta bulunduğu saptanmıştır⁽⁶⁾.

Cinsel partnerler arasında diğer birçok CYBE'de olduğu gibi HIV'in de bulaş riski cinsel ilişki sırasında; anal birleşme yaşanması, kondom gibi bariyer yöntemleri kullanılmaması, alkol veya diğer uyuşturucu maddelerin kullanımı, partnerlerin cinsel ilişkiye başlangıç yaşının küçük olması veya partnerler arasında yaş farkının çok olması, bulaşıcı hastalık geçmişi bilinmeyen rastgele partner seçimi olarak belirtilmiştir⁽⁷⁾. Ülkemizde HIV/AIDS sıklığı son yıllarda hızla artmaktadır. Özellikle eşcinsel erkekler arasında konsantre olmuş bir epidemiden bahsetmek mümkündür ve bu grup en yüksek risk altındaki kişileri oluşturmaktadır. Bunun dışında tedavi ile viral baskılanma sağlanamayan kişiler de HIV bulaşı için riskli görülmektedir⁽⁸⁾.

Ülkemizde HIV pozitif kişilerin tanı aldıktan sonraki cinsel davranış biçimi hakkında bilgiler sınırlıdır. Bu çalışmada takip ve tedavi altındaki hastalarda riskli cinsel davranışlardaki değişimi ve etkileyen faktörleri, HIV dışındaki diğer CYBE sıklığı ve bilgi düzeyi, partner bilgilendirme konusundaki tutum ve davranışlarını ölçmek amaçlanmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEM

Çalışma, Sağlık Bilimleri Üniversitesi İzmir Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji HIV/AIDS polikliniğininin takibinde olan kişiler ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma ilgili etik kurul onayı alındıktan sonra başlatılmıştır. Kişilere çalışma hakkında yazılı ve sözlü detaylı bilgilendirme yapılmış, gönüllü olarak çalışmaya dahil olmak isteyenlerin yazılı onam formu alınmıştır. Çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden kişilere on beş sorudan oluşan bir anket formu verilerek, gizlilik esasına uygun şekilde doldurmaları istenmiştir. Bu anket formunda kişiye ait sosyodemografik bilgiler, ilk HIV tanısı ardından geçen zaman, cinsel yönelim, HIV dışında başka CYBE geçirme öyküsü, cinsel ilişki esnasında kondom kullanımına yönelik tutumları ve bu tutumların nedenleri, HIV tanısı konusunda cinsel partnerini bilgilendirmeye yönelik tutumları ve nedenleri, CYBE hakkında mevcut bilgi düzeyi ve eğitim ihtiyacını belirlemeye yönelik sorular bulunmaktadır. Bazı sorularda birden fazla seçenek yanıtlanmıştır. Anket öncesi hastalara riskli cinsel aktivitelerin neler olduğu anlatılmış, rastgele partnerle kondom kullanılmadan yapılan ilişki veya çok eşlilik riskli olarak tanımlanmıştır. Elde edilen veriler IBM SPSS v26 istatistik paket programı aracılığıyla değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Çalışmaya dahil edilen toplam 50 hastanın yaş ortalaması 38 (23-68) yıldır. Hastaların ortalama takip süresi 3.2 (1-10) yıl olarak bulunmuştur. Hastaların 47'si (%94) erkektir, 20'si (%40) de eşcinsel yönelimde ve 20'sinin medeni durumunun evli olduğunu belirtmiştir. Yirmi dokuzunun (%58) eğitim düzeyi ilk

Tablo 1. Hastaların anket sorularına verdikleri yanıtlar.

Eğitim durumu	İlköğretim 18 (% 36)	Orta öğretim 21 (% 42)	Üniversite 11 (%22)			
HIV/AIDS tanısı sonrası riskli cinsel davranışta bulunma	Artma bazen 0 (%0)	Azalma 35 (%70)	Değişiklik yok 15 (%30)			
HIV/AIDS tanısı öncesi CYBE	Evet 14 (%28)	Hayır 36 (%72)				
HIV/AIDS tanısı sonrası CYBE	Evet 5 (%10)	Hayır 45 (%90)				
HIV/AIDS tanısı sonrası kondomsuz cinsel ilişki	Evet 22 (%44)	Hayır 28 (%56)				
Kondom kullanmama nedeni	Kullanmayı sevmememe %22.7	Satın alırken utanma %18.1	Kendisini risk altında görmeme % 13.6	Pahalı olması %13.1	Bulaştırmak umurunda değil 1 (%2)	Neden belirtmeyen %36.3
Partner bilgilendirme	Evet 23 (%46)	Bazen 8 (% 16)	Hayır 19 (%38)			
Eğitim almak istediği kaynak	Doktor 19 (%82)	Radyo, TV, kitap broşür 6 (%26)	İnternet 2 (%8.6)	Aile 0 (%0)	Arkadaş 0 (%0)	Diğer 0 (%0)

ve ortaokul iken, sadece 11'i (%22) üniversite mezunudur. Hastaların %70'i HIV tanısı konulduktan sonra riskli cinsel davranışlarında azalma olduğunu belirtmiştir. Tanı öncesi HIV dışında herhangi bir CYBE geçirdiğini belirtenlerin oranı %28 iken, HIV tanısı sonrası bu oran %10 olarak bulunmuştur. CYBE tanısı kişinin beyanına dayalı olup, enfeksiyon tanısı klinik ve laboratuvar olarak ortaya konulmamıştır. Hastaların 22'si (%44) HIV tanısı sonrası kondom kullanmadan cinsel ilişkide bulunduğunu belirtmiştir. Kondom kullanmama sebepleri irdelendiğinde ise hastaların %36.3'ü nedenini belirtmediği diğer seçeneğini, %22.7'si kullanmayı sevmemeyi, %18.1'i satın alırken utanmasını, %13.6'sı kendisini risk altında görmemeyi ve %13.1'i de kondomun pahalı olmasını belirtirken, sadece bir kişi bulaştırmayı önemsemediği yanı-

tını vermiştir. Bazı katılımcılar birden fazla seçeneği yanıtlamıştır. Hastaların 44'ü (%88) düzenli HIV tedavisi almadığı takdirde partnerlerine HIV bulaşma riski olduğunu bildiğini ifade etmiştir. HIV durumu hakkında %46.9'u her zaman partnerlerini bilgilendirdiklerini belirtirken, %16.3'ü bazen, yaklaşık üçte biri (%36.7) ise hiçbir zaman bilgi vermediğini belirtmiştir. Hastaların büyük çoğunluğu HIV dışındaki CYBE'lerin kanser ve hatta ölüme varan riskleri olduğunu bildiğini belirtmiş, yarıya yakını (%46) bu konuda eğitim ihtiyacı olduğunu ve bu eğitimi de hekimlerden (%82) almak istediklerini belirtmişlerdir.

TARTIşMA

HIV enfeksiyonu, etkili ART sayesinde kronik bir has-

talık haline gelmiş, hastaların yaşam süresi ve yaşam kalitesi artmıştır. Bu kişilerin riskli cinsel davranış biçimleri konusunda kendileri ve toplum için oluşturdukları risk konusunda bilgiler sınırlıdır. HIV enfeksiyonlu olgularla yapılan bir çalışmada riskli cinsel ilişki, 2 ve daha fazla partner veya 6 ay içerisinde kondomsuz cinsel ilişki olarak tanımlanmıştır. Bu çalışmada 45 yaş ve üzerindeki bireylerle kıyaslandığında, 18-34 yaş arasındaki kişilerde 3.41 kat, 35-44 yaş arasındaki kişilerde ise 2.12 kat daha fazla riskli cinsel davranışlarda bulunduğu saptanmıştır. Bu çalışmada ayrıca dört yıldan daha uzun süre ART alanlarda riskli cinsel davranışların azaldığı saptanmıştır. Kırsal kesimde yaşama, genç ve erkek olmak riskli davranışlarda yükseklik ile ilişkili bulunmuştur. ART programlarında risk azaltıcı uygulamalara devam edilmesi önerilmiştir⁽⁹⁾.

Riskli cinsel davranışta bulunma ve cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki mevcuttur. Kıyılıoğlu ve ark'nın çalışmasının sonucu her iki cinsiyet arasında erkeklerin cinsel davranışlara yönelik risk almaya eğilimlerinin kadınlara göre daha yüksek olduğunu; kadınların ise heteroseksüel cinsel ilişkilerde erkeklerle cinsel ilişkiye girmeleri nedeniyle, sekonder olarak artmış enfeksiyon riskine maruz kaldığı gösterilmiştir⁽⁷⁾.

Cinsel birliktelik esnasında, bireylerin rolleri incelendiğinde enfeksiyon bulası açısından riskli olarak kabul edilen davranış paternlerinde erkeğin kadın üzerinde baskın ve baskıcı bir rol oynaması, kondom kullanmayı tercih etmemesi ve bununla bağlantılı olarak daha yüksek oranda CYBE gelişmesi, geçmiş bulaşıcı hastalık öyküsü bilinmeyen rastgele partnerlerle olan korunmasız ilişki ve alkol kullanımının yüksek olması olarak nitelendirilmiştir. Cinsiyetler arasında karşılaştırma yapıldığında gençlerin erkeklerin aynı yaş grubundaki kadınlara göre 4 kat daha fazla sayıda farklı partner ile ilişkiye girdiği ve durumun toplum tarafından hoşgörü ile karşılandığı bildirilmiştir⁽¹⁰⁾. Tek gecelik ilişki yaşama sıklığı kadınlar arasında %4 iken, erkekler arasında bu oran %24 gibi 6 kat daha fazla saptanmıştır^(11,12). Çalışmamızdaki hasta popülasyonu da göreceli olarak genç erkeklerden oluşmaktadır. Tamamı tedavi altında olan bu kişiler de benzer şekil-

de riskli davranışlarının azaldığını belirtmişlerdir. HIV tanısı sonrasında diğer CYBE tanısı konulma oranlarının azalması da bunu desteklemektedir. Katılımcıların yarıya yakınının kondomsuz cinsel ilişkide bulunması çalışma popülasyonunda erkeklerin belirgin olarak daha fazla olması ile ilişkili olabilir. Tersi olarak da %40'ünün evli olması, riskli cinsel davranışlarda azalma ile ilişkili olabilir.

Bai et al.⁽¹³⁾ yaptığı çalışmada çoğu HIV ile enfekte erkek ile seks yapan erkek hastanın tanı konduktan sonra yüksek riskli cinsel davranışlarını azalttığı, ancak korunmasız anal ilişkiye devam ettikleri saptanmıştır. HIV ile enfekte hastaların cinsel riskli davranışlarını araştıran diğer bir çalışmada, katılımcıların %90.2'si para karşılığı cinsel ilişkiye girdiklerinde, %79.7'si yakın partnerlerinde, %60.9'u rastgele partnerlerinde kondom kullandıklarını ifade etmişlerdir. Uzun süredir ART alan kişilerin rastgele/seks işçisi ile seks sırasında kondom kullanmama oranı daha düşük saptanmıştır. Katılımcılar son 12 ay içinde cinsel ilişkiye girdikleri partnerlerini sırasıyla yakın (%96.4), rastgele (%3.6) ve para karşılığı (%5.6) olarak ifade etmişlerdir. Bu çalışmaya katılanların %58.7'sinin erkek, %89.3'ünün eğitiminin lise ve alt sınıf olduğu, %60.5'inin evli olduğu saptanmıştır. Olguların %42.1'i asemptomatik HIV enfeksiyonlu, %96'sı da düzenli ART almakta olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmada, diğer gelişmekte olan ülkelerdeki gibi, eğer hastalar ART'nin viral baskılanma etkilerinin farkındalarsa, riskli cinsel davranışlarda bulunma ihtimalinin daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. İlginç şekilde bu çalışmada HIV durumunu bilmeyen kişiler arasında rastgele cinsel partner/para karşılığı ile yapılan cinsel ilişkilerde kondom kullanmama oranı daha düşük bulunmuştur⁽¹⁴⁾. Hastalarımız arasında da %44'lük bir oran kondomsuz olarak cinsel ilişkide bulunduğunu belirtmiştir. Kondom kullanmama nedeni olarak ise en sık kullanmayı sevmemeyi belirtirken, diğer nedenler olarak da satın alırken utanma, kendisini risk altında görmeme ve kondomun pahalı olmasını belirtmişlerdir. Bu nedenle düzenli takip ve ART kullanımının, etkili ve kalıcı viral baskılanmanın sağlanması, diğer CYBE konusunda bilgilendirme ve HIV tedavisi uygulayan kliniklerde ücretsiz kondom temi-

ninin sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. HIV pozitif kişilerin riskli davranışlarını belirleyen unsurlardan birinin de CD4 sayısı olduğu, düşük CD4 sayısı, fiziksel ve ruhsal sorunu olan kişilerin daha fazla riskli davranışta buldukları saptanmıştır ^(14,15).

Çalışmaya dahil olan bireylerin yarısına yakını CYBE'ler konusunda eğitim almaya ihtiyaç duyduğunu belirtmiş ve bu eğitimlerin kendilerine hekimler aracılığıyla verilmesini istediklerini belirtmişlerdir.lkemizde HIV ve CYBE konusunda danışmanlık hizmeti veren kurumlar son derece sınırlıdır. Bu nedenle bu hastaların takip edildiği birimlerde, yeterli zaman ayrılarak HIV dışındaki diğer CYBE'ler konusunda da bilgiler verilmeli ve kişiler güvenli cinsel yaşam konusunda teşvik edilmelidir. HIV/AIDS'in bulaş yolları konusunda doğru ve yeterli bilgiye sahip olan kişilerin, risk atfedilen davranışlardan kaçınması neticesinde kendisini mortal seyredebilecek bu durumdan koruyacağı öngörülmektedir. Dolayısıyla HIV/AIDS'in yayılımını önlemek ve enfekte olmayan bireyleri bulaştan korumak amacıyla hazırlanan eğitim ve bilgilendirme programlarında bulaştırıcılık yolları hakkında detaylı bilgilendirme yapılarak, doğru ve yeterli bilgi düzeyine sahip bireylerin riskli cinsel davranıştan uzak duracağı ya da davranışı uygulama sıklığını azaltacağı öngörülmektedir ⁽⁷⁾. Ancak bu öngörünün zıttını destekleyecek şekilde, Mullings ve ark.'nın ⁽¹⁶⁾ yaptđı bir çalışmanın sonucu, HIV bulaştırıcılığı konusunda yeterli bilgilendirme yapılmış kişilerin yine de cinsel ilişki esnasında riskli davranışlarını azaltmadığına dair sonuçları ortaya koymuştur. Bu çalışmada bireylerin yetkililer tarafından HIV/AIDS hakkında bilgilendirilmesinin cinsel davranış şekillerine yeterince yansımadığı, risk oluşturcak davranışların farkında olunmasına karşın bu davranışlara devam etme eğiliminde olduklarını göstermiştir. Bundan yola çıkararak bireyleri HIV/AIDS riskinden koruyabilmek için eğitim programlarının etkilerinin yeterli olmadığı görülmüş ve daha etkili yöntemlerin geliştirilmesi gerekliliğine varılmıştır.

Bu durum ise ART kullanmanın önemini ortaya koymaktadır. Bu amaçla risk gruplarının taranarak erken tanı konması, hızlı ART başlanması ve takipte tutma üzerinde daha fazla çalışılmalıdır. ART başlanan kişi-

lere etkili viral baskılanmanın önemi, düzenli ilaç kullanma ve güvenli cinsellik konusunda danışmanlık verilmelidir.

Çalışmamızın bazı eksiklikleri mevcuttur. Tek bir merkezde, az sayıda hasta ile yapılmış olması, riskli davranış nedenlerinin fiziksel ve ruhsal nedenlerinin detaylı araştırılmamış olması bunlar arasındadır. Bunun dışında kondom kullanımı dışında diğer riskli davranış biçimleri araştırılmamıştır. Ancak HIV tanısı sonrası ART alan kişilerin riskli cinsel davranışlarının devam ettiğini vurgulaması açısından çalışmanın önemli olduğunu düşünüyoruz.

SONUÇ

HIV ile enfekte hastalarımızda bulaştırıcılık açısından riskli görülen cinsel davranışlar oransal olarak azalmakla birlikte devam etmektedir. Bu duruma viral baskılanma gibi tedavide alınan başarılı yanıtlar sebep olabilir. Ancak gelişmekte olan ülkelerde daha çok sosyokültürel düzey düşüklüğü, eğitim eksiklikleri, eril davranışların yoğunluğu daha belirleyici olarak gözlemlenmektedir. Bunlara istinaden, HIV ile enfekte hastalara cinsel yolla bulaşan hastalıklara yönelik risk azaltıcı davranış değişiklikleri açısından bilgilendirici eğitimler sağlanmalı, HIV/AIDS hasta takibinde bulunan polikliniklerde kişilere ücretsiz kondom temin edilerek kullanımı konusunda teşvik edilmeli ve diğer CYBE'ler konusunda tarama programları oluşturulmalıdır.

Etik Kurul Onayı: Sağlık Bilimleri Üniversitesi İzmir Tepecik Sağlık Uygulama Araştırma Merkezi Girişimsel Olmayan Etik Kurulu'ndan 23.01.2020 tarihinde 2020/2-1 karar no ile alınmıştır.

ıkar atışması: Yoktur.

Finansal Destek: Yoktur.

Hasta Onamı: Yazılı onam formu alınmıştır.

Ethics Committee Approval: It was taken from the Health Sciences University İzmir Tepecik Health Practice Research Center Non-Interventional Ethics Committee on 23.01.2020 with the decision no 2020/2-1.

Conflict of Interest: None.

Funding: None.

Informed Consent: Written consent form was obtained.

KAYNAKLAR

1. Cohen MS, Chen YQ, McCauley M, et al, Fleming TR; HPTN 052 Study Team. Prevention of HIV-1 infection with early antiretroviral therapy. *N Engl J Med*. 2011;365(6):493-505. Epub 2011 Jul 18. PMID: 21767103; PMCID: PMC3200068. [\[CrossRef\]](#)
2. Rodger AJ, Cambiano V, Bruun T, et al; PARTNER Study Group. Sexual Activity Without Condoms and Risk of HIV Transmission in Serodifferent Couples When the HIV-Positive Partner Is Using Suppressive Antiretroviral Therapy. *JAMA*. 2016 Jul 12;316(2):171-81. Erratum in: *JAMA*. 2016;316(6):667. Erratum in: *JAMA*. 2016 Nov 15;316(19):2048. PMID: 27404185. [\[CrossRef\]](#)
3. Rodger AJ, Cambiano V, Bruun T, et al; PARTNER Study Group. Risk of HIV transmission through condomless sex in serodifferent gay couples with the HIV-positive partner taking suppressive antiretroviral therapy (PARTNER): final results of a multicentre, prospective, observational study. *Lancet*. 2019;393(10189):2428-38. Epub 2019 May 2. PMID: 31056293; PMCID: PMC6584382.
4. Bunnell R, Ekwaru JP, Solberg P, et al. Changes in sexual behavior and risk of HIV transmission after antiretroviral therapy and prevention interventions in rural Uganda. *AIDS*. 2006;20(1):85-92. PMID: 16327323. [\[CrossRef\]](#)
5. Scheer S, Chu PL, Klausner JD, Katz MH, Schwarcz SK. Effect of highly active antiretroviral therapy on diagnoses of sexually transmitted diseases in people with AIDS. *Lancet*. 2001;357(9254):432-5. PMID: 11273063. [\[CrossRef\]](#)
6. Ostrow DE, Fox KJ, Chmiel JS, et al. Attitudes towards highly active antiretroviral therapy are associated with sexual risk taking among HIV-infected and uninfected homosexual men. *AIDS*. 2002;16(5):775-80. PMID: 11964534. [\[CrossRef\]](#)
7. Kıyılıoğlu L, Dönmez A. HIV/AIDS'e Yol Açan Riskli Cinsel Davranışla İlişkili Psikososyal ve Kültürel Etmenler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 2016;8(4):367-79. [\[CrossRef\]](#)
8. Huerga, H, Venables E, Ben-Farhat J, et al. Higher risk sexual behaviour is associated with unawareness of HIV-positivity and lack of viral suppression - implications for Treatment as Prevention. *Sci Rep* 2017;7:16117. [\[CrossRef\]](#)
9. Okoboi S, Castelnuovo B, Moore DM, et al. Risky sexual behavior among patients on long-term antiretroviral therapy: a prospective cohort study in urban and rural Uganda. *AIDS Res Ther* 15, 15 (2018). [\[CrossRef\]](#)
10. Greig A, Peacock D, Jewkes R, Msimang S. Gender and AIDS: time to act. *AIDS*. 2008;22 Suppl 2(Suppl 2):S35-43. PMID: 18641466; PMCID: PMC3356155. [\[CrossRef\]](#)
11. O'Sullivan LF, Hoffman S, Harrison A, Dolezal C. Men, multiple sexual partners, and young adults' sexual relationships: understanding the role of gender in the study of risk. *J Urban Health*. 2006;83(4):695-708. PMID: 16758335; PMCID: PMC2430487. [\[CrossRef\]](#)
12. Tung WC, Ding K, Farmer S. Knowledge, attitudes, and behaviors related to HIV and AIDS among college students in Taiwan. *J Assoc Nurses AIDS Care*. 2008;19(5):397-408. PMID: 18762147. [\[CrossRef\]](#)
13. Bai X, Luo S, Wang X, et al. [Change of risky sexual behaviors among men who have sex with men before and after recent identification of HIV diagnosis]. *Zhonghua Liu Xing Bing Xue Za Zhi*. 2014;35(5):489-93. Chinese. PMID: 25059353.
14. Vu TMT, Boggiano VL, Tran BX, Nguyen LH, Tran TT, Latkin CA, Ho CSH, Ho RCM. Sexual Risk Behaviors of Patients with HIV/AIDS over the Course of Antiretroviral Treatment in Northern Vietnam. *Int J Environ Res Public Health*. 2018;15(6):1106. PMID: 29844289; PMCID: PMC6025123. [\[CrossRef\]](#)
15. Siedner MJ, Musinguzi N, Tsai AC, et al. Treatment as long-term prevention: sustained reduction in HIV sexual transmission risk with use of antiretroviral therapy in rural Uganda. *AIDS*. 2014;28(2):267-71. PMID: 24361683; PMCID: PMC4038415. [\[CrossRef\]](#)
16. Mullings JL, Marquart JW, Carr T, Hartley DJ. Knowledge is not always power: HIVrisk behavior and the perception of risk among women prisoners. *J Correct HealthCare*, January 2004;11(1):59-78. [\[CrossRef\]](#)